

EUROPOS EKONOMINĖ ERDVĖ (EEE), ŠVEICARIJA IR EUROPOS ŠIAURĖ

Europos ekonominė erdvė (EEE) sukurta 1994 m. siekiant, kad Europos Sąjungos nuostatos dėl vidaus rinkos būtų taikomos ir Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalyse. Europos ekonominei erdvei (EEE) priklauso Islandija, Norvegija ir Lichtenšteinas. Šveicarija yra ELPA narė, bet ji nepriklauso EEE. Europos Sąjungą ir dvi jos EEE partneres (Norvegiją ir Islandiją) taip pat sieja įvairi šiaurėje vykdoma politika ir forumai, kuriuose ypatingas dėmesys skiriamas sparčiai besivystančioms Europos šiaurinėms teritorijoms ir visam Arkties regionui.

TEISINIS PAGRINDAS

Europos ekonominė erdvei (EEE) taikomas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 217 straipsnis (asociacijos susitarimai).

Šveicarijai taikomi 1989 m. Draudimo susitarimas, 1999 m. I dvišalių susitarimų rinkinys ir 2004 m. II dvišalių susitarimų rinkinys.

EUROPOS EKONOMINĖ ERDVĖ (EEE)

A. Tikslai

Europos ekonominės erdvės (EEE) tikslas – išplėsti ES vidaus rinką įtraukiant į ją Europos laisvosios prekybos asociacijos (ELPA) šalis. Šios šalys arba nenori įstoti į ES, arba dar nėra įstojusios. ES teisės aktai dėl vidaus rinkos, EEE šalims sutikus į savo teisės aktus įtraukti jų nuostatas, tampa tų šalių teisės aktų dalimi. Jų įgyvendinimą ir vykdymą stebi specialūs ELPA organai ir jungtinis parlamentinis komitetas.

B. Bendrosios aplinkybės

1992 m. septynios ELPA narės derėjosi dėl susitarimo, pagal kurį joms būtų leista dalyvauti 1985 m. inicijuotame ir 1992 m. pabaigoje užbaigtame plataus užmojo Europos bendrijos vidaus rinkos projekte. EEE susitarimas pasirašytas 1992 m. gegužės 2 d. ir įsigaliojo 1994 m. sausio 1 d.

Tačiau netrukus ELPA ir EEE narių skaičius sumažėjo: Šveicarija nusprendė tokio susitarimo neratifikuoti po referendumo šiuo klausimu, kuriame jam buvo nepritarta, o Austrija, Suomija ir Švedija 1995 m. prisijungė prie Europos Sąjungos. EEE liko tik Islandija, Norvegija ir Lichtenšteinas. 10 naujų valstybių narių, 2004 m. gegužės 1 d. įstojusių į ES, ir 2007 m. prie Sąjungos prisijungusios Bulgarija ir Rumunija bei 2013 m. prisijungusi Kroatija automatiškai tapo EEE narėmis.

2009 m. birželio mėn. Islandija, siekdama įveikti 2008 m. prasidėjusios pasaulinės finansų krizės pasekmes, taip pat pateikė paraišką dėl narystės ES. 2010 m. birželio 17 d. Taryba priėmė Islandijos paraišką ir 2010 m. birželio mėn. buvo pradėtos derybos. Tačiau po 2013 m.

balandžio mėn. parlamento rinkimų vos tik atėjusi į valdžią naujoji centro dešinės koalicija, kurią sudarė Nepriklausomybės ir Pažangos partijos, 2013 m. gegužės mėn. derybas sustabdė. Vėliau, 2015 m. kovo mėn., koalicinė vyriausybė laiške Europos Sąjungos Tarybai pareiškė, kad Islandija neturėtų būti laikoma ES šalimi kandidate. Nors vyriausybė paraiškos dėl narystės oficialiai neatsiėmė, ES Tarybai pirmininkaujanti valstybė narė atsižvelgė į laišką ir atliko tam tikrus praktinius pakeitimus Taryboje ir Komisijoje. Taigi, šiuo metu ES nelaiko Islandijos šalimi kandidate.

Kai Jungtinė Karalystė išstos iš ES, ji taip pat nepriklausys ir EEE. Jei JK norės išlikti vidaus rinkoje, ji galėtų pasirinkti vėl prisijungti prie ELPA ir tapti EEE nare per ELPA. Šis variantas nelabai tikėtinas, nes tokiu atveju JK turėtų priimti ES teisę, vykdyti mokėjimus į ES biudžetą ir pripažinti ES Teisingumo Teismo jurisdikciją.

C. EEE apimtis

EEE apima daugiau negu įprasti laisvosios prekybos susitarimai (LPS), nes ELPA šalims (išskyrus Šveicariją) numatytos visapusiškos su ES vidaus rinka susijusios teisės ir pareigos. Europos ekonominėje erdvėje taikoma keturių rūšių vidaus rinkos laisvė (laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas) ir vykdoma su tuo susijusi politika (konkurencijos, transporto, energetikos, taip pat bendradarbiavimo ekonomikos ir pinigų srityse). Susitarimas apima su keturiomis laisvėmis tvirtai siejamą horizontaliąją politiką: socialinę politiką (įskaitant darbuotojų saugą ir sveikatą, darbo teisę ir vienodą požiūrį į vyrus ir moteris); vartotojų apsaugos, aplinkos apsaugos, statistikos ir bendrovių teisės politiką; jis taip pat apima įvairią gretutinę politiką, pvz., susijusią su moksliniais tyrimais ir technologine plėtra, kuri nėra grindžiama ES *acquis* ar teisiškai įpareigojančiais aktais, bet vykdoma bendradarbiavimo veiklos pagrindu.

D. EEE apribojimai

EEE susitarimu apibrėžtos ne su visais vidaus rinkos sektoriais ar kitomis pagal ES sutartis numatytomis politikos sritimis susijusios įpareigojamos nuostatos. Visų pirma, jo įpareigojamos nuostatos nesusijusios su:

- bendra žemės ūkio politika ir bendra žuvininkystės politika (nors į susitarimą įtrauktos nuostatos dėl prekybos žemės ūkio ir žuvininkystės produktais),
- muitų sąjunga,
- bendra prekybos politika,
- bendra užsienio ir saugumo politika,
- teisingumo ir vidaus reikalų sritimi (nors visos ELPA šalys yra Šengeno erdvės narės) ir
- ekonomine ir pinigų sąjunga (EPS).

E. EEE institucijos ir mechanizmai

1. ES teisės aktų įtraukimas

Naujus ES vidaus rinkos dokumentus nagrinėja EEE jungtinis komitetas, kurį sudaro ES ir trijų ELPA ir EEE valstybių atstovai. Šis kartą per mėnesį posėdžiaujantis organas sprendžia, kurie teisės aktai ir apskritai ES aktai (veiksmai, programos ir kt.) turėtų būti įtraukti į EEE susitarimą. Oficialiai tai padaroma atitinkamus teisės aktus įtraukiant į EEE susitarimo protokolų ir priedų sąrašus. Taip į EEE susitarimą įtraukta keletas tūkstančių aktų. EEE taryba, kurią sudaro ES Tarybos atstovai ir ELPA ir EEE valstybių užsienio reikalų ministrai, susitinka bent dukart per metus, kad parengtų politines gaires jungtiniam komitetui.

2. Perkėlimas į nacionalinę teisę

Į EEE susitarimą įtrauktas ES teisės aktas turi būti perkeltas į ELPA ir EEE šalių nacionalinius teisės aktus (jei šito reikalaujama pagal tuos nacionalinius teisės aktus). Tam gali prirreikti vyriausybės sprendimo arba aktas turi būti tvirtinamas parlamente. Perkėlimas į nacionalinę teisę yra formali užduotis ir šiuo atveju aktai gali būti derinami tik techniškai. Nuostatose nurodyta, kad ELPA šalys turėtų dalyvauti rengiant ES aktus.

3. Stebėseną

Teisės aktus dėl vidaus rinkos pradėjus taikyti ELPA ir EEE šalims, jų perkėlimą į nacionalinę teisę ir taikymą stebi ELPA priežiūros institucija ir ELPA teismas. ELPA priežiūros institucija naudoja vidaus rinkos rezultatų suvestinę, kuria remdamasi stebi, kaip teisės aktai įgyvendinami EEE šalyse.

4. Parlamentų vaidmuo

Europos Parlamentas ir nacionaliniai ELPA ir EEE valstybių parlamentai dalyvauja procese atidžiai stebėdami, kaip įgyvendinamas EEE susitarimas. Remiantis susitarimo 95 straipsniu sukurtas EEE jungtinis parlamentinis komitetas (JPK) ir jis posėdžiauja du kartus per metus. Europos Parlamentas ir EEE šalių nacionalinių parlamentų atstovai pakaitomis vadovauja komitetui, o jo pirmininko pareigas kasmet pakaitomis eina Europos Parlamento narys ir EEE šalies parlamento narys. Kiekvieną delegaciją sudaro po 12 narių. Šveicarijos federacinės asamblėjos nariai susitikimuose dalyvauja stebėtojų teisėmis. EEE JPK, kurio nariai turi teisę žodžiu ir raštu teikti klausimus EEE tarybai ir EEE jungtiniam komitetui ir reikšti savo nuomonę pranešimuose ar rezoliucijose, tikrina visus EEE taikomus ES teisės aktus. Ta pati procedūra taikoma stebint, kaip įgyvendinami teisės aktai.

ŠVEICARIJA

Šveicarija, būdama ELPA nare, dalyvavo derybose dėl EEE susitarimo ir šį susitarimą pasirašė 1992 m. gegužės 2 d. Netrukus po to, 1992 m. gegužės 22 d., Šveicarijos vyriausybė pateikė prisijungimo prie ES paraišką. Tačiau po 1992 m. gruodžio 6 d. surengto referendumo, per kurį balsuota prieš dalyvavimą EEE, Šveicarijos Federalinė Taryba liovėsi siekusi šalies narystės ES ir EEE. Nuo to laiko Šveicarija plėtoja savo santykius su ES sudarydama dvišalius susitarimus, kad užtikrintų savo ir ES ekonominę integraciją. Dvišaliai santykiai tapo labai įtempti po to, kai 2014 m. vasario mėn. Šveicarija ėmėsi prieš imigraciją nukreiptos iniciatyvos, dėl kurios kilo abejonių dėl to, kaip bus taikomi laisvo judėjimo ir bendrosios rinkos principai, kuriais šie santykiai grindžiami. 2016 m. gruodžio 16 d. Šveicarijos Parlamentas patvirtino teisės aktą, kuriuo įgyvendinamas 2014 m. referendumas tokiu būdu, kad jo poveikis buvo apribotas; tai sudarė sąlygas pradėti ES ir Šveicarijos santykių normalizavimą. Pagal šį teisės aktą pirmenybė Šveicarijos gyventojams būtų teikiama juos įdarbinant tuose sektoriuose, kuriuose nedarbo rodikliai viršija vidurkį. ES mano, kad Užsieniečių įstatymo pakeitimai yra žingsnis teisinga linkme, ir laikoma, kad dabar šį įstatymą būtų galima įgyvendinti nesuvaržant ES piliečių teisių pagal laisvo asmėnų judėjimo principą.

Po Šveicarijos Prezidentės Doris Leuthard ir Europos Komisijos Pirmininko Jeano-Claude'o Junckerio susitikimo Briuselyje 2017 m. balandžio 6 d. atsirado teigiama dinamika ir buvo atnaujintas darbas įvairiais einamaisiais klausimais. Kai kurie dvišaliai susitarimai, įskaitant Susitarimą dėl abipusio pripažinimo, buvo atnaujinti. 2017 m. lapkričio mėn. ES ir Šveicarija pasirašė naują susitarimą, kad susietų savo apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemas (ATLPS), o Šveicarija pradėjo vidaus procedūrą, pagal kurią Šveicarija skirs naują finansinį įnašą siekiant sumažinti ekonominius ir socialinius skirtumus kai kuriose ES valstybėse

narėse. 2017 m. pabaigoje Komisija priėmė įgyvendinimo sprendimą (ES) 2017/2441, kuriuo pripažįstama, kad prekybos vietos Šveicarijoje gali būti laikomos atitinkančiomis prekybos akcijomis reikalavimus, kaip nurodyta naujojoje Finansinių priemonių rinkų direktyvoje ir Finansinių priemonių rinkų reglamente (FPRD II/FPRR), kurie įsigaliojo 2018 m. sausio 3 d. Tačiau finansinis lygiavertiškumas buvo suteiktas tik vieniems metams ir jo atnaujinimas priklausys nuo pažangos derybose dėl institucinio susitarimo. Nors dėl šio sprendimo ES ir Šveicarijos santykiuose atsirado įtampos, jis taip pat suteikė ilgai lauktą postūmį institucinėms deryboms, kurios jau buvo pradėtos 2014 m. pavasarį. ES ir Šveicarija yra pasirašiusios daugiau kaip 120 dvišalių susitarimų, įskaitant 1972 m. laisvosios prekybos susitarimą ir du didelius sektorinių dvišalių susitarimų rinkinius, kurių pasirašymo metu didelė Šveicarijos teisės aktų dalis buvo suderinta su ES teisės aktais. Pirmasis sektorinių susitarimų rinkinys (vadinamas I-uju dvišalių susitarimų rinkiniu) pasirašytas 1999 m. ir įsigaliojo 2002 m. Septyniuose susitarimuose reglamentuojami laisvo judėjimo ir abipusio rinkos atvėrimo klausimai^[1]. Tolesnis sektorinių susitarimų rinkinys (vadinamas II-uju dvišalių susitarimų rinkiniu) pasirašytas 2004 m. ir palaipsniui įsigaliojo 2005–2009 m. laikotarpiu. Susitarimais siekiama iš esmės sustiprinti ekonominį bendradarbiavimą ir išplėsti bendradarbiavimą prieglobsčio ir nevaržomo keliavimo Šengeno erdvėje srityse^[2].

Nors susitarimais sustiprinti ekonominiai ryšiai, jais taip pat sukurta sudėtinga ir kartais ne visiškai darni nelengvai įvykdomų prievolių sistema. Dvišaliai susitarimai reguliariai atnaujinami. Skirtingai nei EEE susitarimo, dvišalių susitarimų su Šveicarija pobūdis yra nekintantis, kadangi nėra tinkamų mechanizmų, pagal kuriuos susitarimai būtų pritaikomi prie kintančių ES teisės aktų, nenumatyti ir jokie priežiūros ar veiksmingo ginčų sprendimo mechanizmai. Siekiant pašalinti šiuos sunkumus, 2014 m. gegužės 22 d. ES ir Šveicarija pradėjo derybas dėl bendrojo institucinio susitarimo. Derybose siekiama išspręsti problemas, kylančias dėl to, kad ES vidaus rinkos *acquis* nuolat vystosi, ir įtraukti ginčų sprendimo mechanizmą į dabartinę dvišalių susitarimų sistemą. Derybos dėl institucinės struktūros labai svarbios, kadangi ES Taryba pasiryžusi nesuteikti Šveicarijai jokių kitų galimybių patekti į bendrąją rinką (pvz., elektros energijos rinką) tuo atveju, jei toks pagrindų susitarimas nebus sudarytas, ji taip pat su tuo susiejo pirmiau minėto FPRD II/FPRR finansinio ekvivalento atnaujinimą.

ŠIAURĖS POLITIKA

ES taip pat aktyviai dalyvauja įgyvendinant įvairią politiką ir forumų, kuriuose dėmesys skiriamas sparčiai besivystančioms Europos šiaurinėms teritorijoms ir visam Arkties regionui, veikloje, ypač prisidedama prie:

- Šiaurės dimensijos, kuri nuo 2007 m. buvo įgyvendinama kaip bendra ES, Rusijos, Norvegijos ir Islandijos politika. Ši politika papildė ES ir Rusijos dialogą ir jos pagrindu kuriamos veiksmingos sektorių partnerystės, skirtos bendradarbiauti Baltijos ir Barento jūrų regionuose. Šiaurės dimensija apima parlamentinį organą – Šiaurės dimensijos parlamentinį forumą, – kurio steigėjas yra Europos Parlamentas;
- Baltijos jūros valstybių tarybos (BJVT), kurią, iširus TSRS, 1992 m. inicijavo ES ir Baltijos jūros valstybės. Visos BJVT valstybės narės dalyvauja Baltijos jūros parlamentinės konferencijos, kurios narys yra ir Europos Parlamentas, veikloje;

[1]Septyniuose susitarimuose reglamentuojami laisvo asmenų judėjimo, oro transporto, sausumos transporto, prekybos žemės ūkio produktais, techninių prekybos kliūčių, viešųjų pirkimų ir bendradarbiavimo mokslinių tyrimų srityje klausimai.

[2]Šie susitarimai susiję su Šveicarijos dalyvavimu taikant Šengeno ir Dublino susitarimus, taip pat susitarimus dėl taupymo pajamų apmokestinimo, apdorotų žemės ūkio produktų, statistikos ir kovos su sukčiavimu, dalyvavimu ES programoje MEDIA ir Europos aplinkos agentūros veikloje, taip pat jie susiję su Šveicarijos finansiniu įnašu skatinant naujų ES valstybių narių ekonominę ir finansinę sanglaudą.

- bendradarbiavimo Barenco jūros regione, apimančiame šiaurinius Suomijos, Norvegijos, Švedijos ir šiaurės vakarų Rusijos regionus. Ši bendradarbiavimas vyksta pasitelkiant subnacionalinę Barenco jūros regioninę tarybą, tarpvalstybinę Barenco jūros Europos ir Arkties tarybą (jos narė yra Europos Sąjunga) ir parlamentinę konferenciją (jos narys yra Europos Parlamentas);
- poliaračio Arkties reikalų: ES Arkties politika vykdoma remiantis Komisijos ir Europos išorės veiksnių tarnybos (EIVT) komunikatais (2008, 2012 ir 2016 m.), Tarybos išvadomis (2009, 2014 ir 2016 m.) ir Europos Parlamento rezoliucijomis (2011 ir 2014 m.). Nauja EP rezoliucija „Integruota ES Arkties politika“ buvo priimta 2017 m. kovo 16 d. 2013 m. Arkties taryba suteikė ES teisę lankytis jos posėdžiuose. Vis dėlto iki šiol nepriimtas sprendimas dėl ES 2008 m. prašymo suteikti oficialų stebėtojos statusą. Europos Parlamentas yra Arkties regiono parlamentinės konferencijos narys;
- Europos Parlamentas reguliariai kviečiamas į Šiaurės tarybos metines sesijas. Be to, kartą per metus susitinka Europos Parlamento ir Vakarų Šiaurės Tarybos (į jos sudėtį įeina Farerų Salų, Grenlandijos ir Islandijos parlamentų nariai) delegacijos.

Krzysztof Bartczak / Fernando Garcés de los Fayos

10/2018